

Василь Губарець

Народився 1975 р. у Києві. З відзнакою закінчив Інститут журналістики Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Навчався у Школі журналістики та масових комунікацій Університету Канзасу (США). Закінчив аспірантуру Інституту журналістики, здобув науковий ступінь кандидата філологічних наук за спеціальністю «журналістика». Працював в українській молодіжній пресі, у рекламному бізнесі та в галузі зв'язків з громадськістю, в тому числі у Британській Раді в Україні, у міжнародній юридичній фірмі «Magisters», а також у міжнародній аудиторській фірмі KPMG.

В. Губарець — один із ініціаторів та організаторів кількох заходів міжнародного рівня: Форуму з культури та національної самобутності «Місцеві культури Криму та їхня роль у майбутньому України», Форуму з толерантності «Від конфлікту культур до культури миру», семінару «Брендинг України», Міжнародного семінару з розвитку культурного туризму та культурних індустрій «Культура, брендинг, ідентичність: напрям дії», всеукраїнської програми інформаційних ярмарків «Сучасна Британія». В. Губарець був членом робочих груп з підготовки підсумкових документів цих заходів — меморандумів та рекомендацій.

НАРОДНА ДИПЛОМАТІЯ ТА ЇЇ ІСТОРИЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ: БРИТАНСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР

Сучасний світ є надзвичайно динамічним, мінливим і розмаїтим. Його поточні соціальні, економічні й політичні тенденції створюють низку викликів для всього людства. Різні народи, суспільства і громади відповідають на ці виклики по-своєму: інколи неповторно і оригінально, однак часто-густо подібно. І чим прогресивнішим є суспільство, тим прогресивніші методи вирішення поточних проблем воно застосовує.

Як показує останній досвід, у своїй взаємодії з іншими деякі нації використовують військову потугу як першорядний засіб. Водночас існує чимало прикладів поєднання військових та економічних важелів впливу. Однак згадані приклади пред-

ставляють лише «монологовий» підхід до втілення зовнішньої політики. Альтернативою цьому може стати продуктивний, «діалоговий» підхід, який підтверджує свою безпечність та ефективність. Саме «діалоговий» підхід з більшим бажанням сприйматиметься закордонними партнерами, а отже він стає обопільно корисним.

У цій статті йдеться про концепцію народної дипломатії як один з першорядних інструментів для створення стосунків стратегічного партнерства між різними країнами і народами. Докладно досліджуватиметься практичний досвід народної дипломатії Сполученого Королівства у тому вигляді, в якому вона реалізовувалась в Україні з метою зміцнення стратегічного партнерства між двома країнами.

Міністерство закордонних справ і у справах Співдружності Сполученого Королівства (МЗС) розглядає «народну дипломатію» як термін, котрий застосовується для досягнення «стратегічних цілей Великої Британії за кордоном через роботу з іноземною громадськістю» [1]. Це визначення доводить, що концепція народної дипломатії має бути всеохопною та водночас і достатньо зрозумілою, аби поставлених цілей було досягнуто. Очевидно, цільові аудиторії цієї концепції і, відповідно, конкретної програми в її межах базуються як у Британії, так і в Україні. Вони великою мірою перетинаються з точки зору опису, однак усе ж представляють різні народи і конкретних реципієнтів-представників цих народів.

Виходячи з цього, цільові аудиторії (у найзагальніших речах) можна визначити таким чином:

1. Органи державної влади, зокрема особи, відповідальні за прийняття рішень.
2. Активісти провідних громадських організацій, які займаються діяльністю, котра потрапляє до поля зору народної дипломатії.
3. Ширша освічена громадськість, яка впливає на внутрішню і зовнішню політику держави.

Британське МЗС працює за різними напрямками у рамках народної дипломатії для досягнення таких цілей:

- Всесвітня Служба Бі-Бі-Сі відіграє важливу роль у поширенні неупередженої інформації та об'єктивних новин в усьому світі. Вона фінансується головним чином з коштів МЗС, однак має повну редакційну незалежність.

- Британська Рада — це провідна організація, що представляє Сполучене Королівство у галузі освіти і культури. Вона також частково отримує фінансування з коштів МЗС, однак є незалежною у діяльності.

- Британські Супутникові Новини (БСН) — це сервіс телевізійних новин, який надається МЗС. У центрі уваги — міжнародні цілі Сполученого Королівства. В усьому світі матеріалами БСН регулярно користуються понад 450 мовників.

- МЗС видає цілу низку публікацій та збірок матеріалів для використання за кордоном.

- МЗС також замовляє і виробляє телепрограми і документальні фільми, які демонструють у більш ніж 120 країнах світу.

- МЗС співпрацює з партнерами у межах британського уряду, аби пропагувати свої пріоритети через провідні міжнародні події, такі як Літні Олімпійські ігри 2012 року та Міжнародні Експозиції (Експо).

Пріоритети народної дипломатії британського МЗС не можна розглядати ізольовано, незважаючи на те що вони є урядовими і взаємозалежними. Вони перегукуються у багатьох аспектах, пов'язаних із міжнародними проблемами, які Сполучене Королівство вирішує сьогодні. Згідно з Білою Книгою (офіційним документом) МЗС Британії, виданою ще 2006 р. [2], стратегічні міжнародні пріоритети британської народної дипломатії є такими:

1. Убезпечення світу від міжнародного тероризму та зброї масового ураження.

2. Зниження шкоди, яку Сполученому Королівству завдає міжнародна злочинність, зокрема контрабанда наркотиків, торгівля людьми та відмивання грошей.

3. Запобігання та розв'язання конфліктів через використання наявної системи міжнародної безпеки.

4. Розбудова ефективного і конкурентоспроможного у світовому масштабі Європейського Союзу у безпечному сусідстві.

5. Підтримка британської економіки та бізнесу через відкриття глобальну економіку, науку та інновації, а також енергетичну безпеку.

6. Пропагування сталого розвитку та боротьба з бідністю через забезпечення прав людини, демократії, позитивного державного урядування та захист довкілля.

7. Управління міграцією та боротьба з нелегальною імміграцією.

8. Надання високоякісної підтримки британським громадянам поза межами Сполученого Королівства, як у повсякденній обстановці, так і у кризових ситуаціях.

9. Гарантування безпеки та позитивного державного урядування на британських заморських територіях.

Провідною організацією Сполученого Королівства, котра опікується народною дипломатією в Україні, є Британська Рада. Цікаво відзначити, що статус цієї організації доволі важко визначити у термінах українського законодавства. Зважаючи на це, ми покладатимемося на офіційне визначення, надане самою Британською Радою [3].

Британська Рада — це провідна організація, що представляє Сполучене Королівство у галузі освіти і культури, чия робота ґрунтується на вірі в інтернаціоналізм, професіоналізм та ентузіазм, які спрямовані на творчий підхід.

Британську Раду засновано 1934 року. Сьогодні вона працює у 226 містах 110 країн світу. Патроном Британської Ради є королева Єлизавета II. Віце-патроном є Принц Уельський. В Україні ця організація працює з 1992 року.

Згідно з Британською Радою майбутнє Сполученого Королівства в цьому насиченому, небезпечному та водночас прекрасному світі залежить від людей усіх культур, які живуть і працюють разом на засадах взаєморозуміння, поваги й довіри.

Культурні стосунки є, поза сумнівом, провідним інструментом впливу Британської Ради у багатьох країнах. Культурні стосунки розбудовують довіру і розуміння, генерують можливості для людей реалізовувати свій потенціал і зміцнюють співпрацю, яка, своєю чергою, робить внесок в існування стабільного світу. Культурні стосунки мають надзвичайну силу і вплив, вони пропагують співіснування, взаємоповагу і взаєморозуміння. Вони спрямовані у майбутнє, захищають розмаїття та самобутність, а ще об'єднують людей в усьому світі. Культурні стосунки обов'язково повинні опікуватись глобальними викликами свого часу. Що стосується Сполученого Королівства, то у найближчому майбутньому існуватиме потреба у розбудові міжкультурного діалогу, створенні можливостей для участі різних народів у роботі економіки знань, а також у боротьбі із загрозами, які несе із собою зміна клімату.

Підхід Британської Ради до культурних стосунків характеризується пріоритетністю освіти, мистецтва і творчості, спорту, науки, англійської мови та урядування. При цьому всі компо-

ненти скеровані на розбудову таких стосунків, які сприятимуть взаємній вигоді та вирішуватимуть проблеми, спільні для людей в усьому світі.

В Україні Британська Рада здобула особливу повагу за реалізацію проектів народної дипломатії у найрізноманітніших форматах. Власне, ця стаття і має на меті розглянути найважливіші і найвідоміші проекти, реалізовані на початку ХХІ ст.

Одним із таких проектів став Міжнародний форум із культури і національної ідентичності «Місцеві культури Криму та їхня роль у майбутньому України», який відбувся 3–5 жовтня 2002 р. в одному з кримських санаторіїв. Патроном Форуму став Державний комітет України у справах національностей та міграції, а Верховна Рада Автономної Республіки Крим та громадська організація «Кримськотатарська ініціатива» зголосилися бути провідними партнерами в реалізації заходу.

Однією з глобальних підстав для реалізації проекту стало те, що з-поміж причин міжетнічної напруги в різних кінцях світу залишається брак можливостей для рівноправної участі національних меншин у різноманітних сферах життя. Етнічним групам, які намагаються виправити таку ситуацію, часто-густо бракує знайомства з успішним міжнародним досвідом. Ба більше, вони інколи зустрічаються і з упередженим ставленням у країнах мешкання.

З точки зору міжетнічних взаємин в Україні, Крим є доволі складним регіоном. Досі не подолано наслідки депортації кримських татар, вірмен, болгар, греків та німців у 1941–1944 роках. На державному рівні реалізується ціла низка програм, які зосереджено на соціальній та соціально-економічній інтеграції згаданих етнічних груп до українського суспільства. Однак на Кримському півострові все ще залишається певна напруга.

Найнагальнішими питаннями, які впливають на успішну інтеграцію етнічних груп до українського суспільства, є:

- Відродження та збереження культурної спадщини.
- Відродження та розвиток освіти рідними мовами.

Вирішення кожної з цих проблем, можливо, полягає у використанні найкращого досвіду інших країн. Наприклад, чимало схожого досвіду нагромаджено в Північній Ірландії, Польщі (Гданському воєводстві) та Казахстані. Відповідно, ці країни набули досвіду в успішній інтеграції різних етнічних груп у різних галузях соціального і політичного життя у своїх країнах.

Основними цілями форуму стали:

1. Аналіз місцевого та міжнародного досвіду з метою визначення природи та масштабу проблем культурної та національної ідентичності.

2. Обговорення питань культурної та національної ідентичності й інтеграції як засобів запобігання конфліктам.

3. Пропагування інтегрованого підходу до міжкультурного діалогу між особами, відповідальними за вироблення політики та прийняття рішень, громадськими організаціями та дослідниками.

4. Узгодження стратегічного документа, який міститиме спільні рекомендації до дій, і буде представлений державним органам, громадським організаціям та міжнародній громаді донорів.

Форум було організовано від імені та за підтримки органів державної влади України та місцевих органів влади Автономної Республіки Крим, які підтвердили свою зацікавленість у цій проблематиці і виявили відданість розв'язанню нагальних проблем. Адміністрування Форуму стало завданням Британської Ради.

Форум тривав три дні й об'єднав експертів і провідних зацікавлених осіб з різною культурною історією і з різних країн. Він охопив низку питань, пов'язаних зі збереженням та розвитком культурної спадщини та міжкультурної інтеграції. Всі учасники Форуму взяли участь у виробленні відповідних рекомендацій.

Форум було організовано командою, базованою в Україні, котра складалася з представників Британської Ради, Державного комітету України у справах національностей і міграції, Фонду «Кримськотатарська ініціатива» та з інших зацікавлених сторін.

До Форуму були залучені такі урядові, політичні та міжнародні установи:

1. Комітети Верховних Рад України та Автономної Республіки Крим (з прав людини, а також освіти і науки).

2. Державний комітет України у справах національностей і міграції, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури і мистецтв України, а також їхні відповідники в Автономній Республіці Крим.

3. Члени Ради у справах кримськотатарського народу при Президентіві України.

4. Представники урядових установ і громадських організацій зі Сполученого Королівства, Польщі та Казахстану, чия діяльність стосується інтеграції етнічних груп.

5. Представники громадських організацій, активних у галузі розвитку і підтримки культурної спадщини етнічних груп, які історично базуються у Криму.

6. Науковці з провідних українських університетів та науково-дослідних інститутів.

7. Спеціалісти у цих галузях із країн, де існує подібна багатоетнічна ситуація.

Пленарні засідання протягом трьох робочих днів Форуму дали учасникам змогу обговорити спільні проблеми, що стосуються збереження/розвитку культурних надбань та міжкультурної інтеграції, об'єднані двома основними тематичними групами:

- Діалог культур у Криму: передумови і стратегії міжкультурної інтеграції та рівного діалогу різних культурних груп як засіб підтримки миру і стабільності у Криму.

- Майбутні перспективи та імперативи збереження культурної ідентичності, а також міжкультурна інтеграція з огляду на зростаючу глобалізацію та асиміляцію націй.

Три паралельні семінари — круглі столи, які відбувалися після пленарних засідань, дали учасникам змогу взяти участь у більш ґрунтовних обговореннях у менших групах, що склалися приблизно з 15 осіб. Мета — вироблення конкретних висновків і рекомендацій. Остаточний список тем семінару було обговорено і узгоджено з потенційними учасниками Форуму. Семінари включали такі теми:

- Культурна спадщина у Криму: проблеми та перспективи збереження і розвитку культурної спадщини місцевих етнічних груп Криму, репресованих під час комуністичного правління.

- Система освіти: розвиток місцевого потенціалу для міжкультурної інтеграції.

- Міжкультурна інтеграція та запобігання конфліктам.

- Роль і важливість мови.

Учасники підписали «Меморандум про міжкультурну інтеграцію у Криму», який було розроблено під час Форуму і який включав базові принципи та пропозиції, рекомендовані самими учасниками Форуму.

У результаті було:

- Сформульовано нові підходи у державній політиці щодо інтеграції етнічних громад.
- Розроблено нові механізми рівної участі національних меншин у різних галузях громадського життя Криму.
- Продемонстровано практичні приклади успішного застосування світового досвіду в інтеграції етнічних меншин у галузях культури, освіти рідними мовами та інших важливих сферах.
- За шість місяців по завершенню Форуму розроблено звіт за результатами. Звіт висвітлював заходи, вжиті учасниками, що засновувалися на «Меморандумі про міжкультурну інтеграцію в Криму».

Ще одним важливим проектом у цій галузі, здійсненим Британською Радою, став Міжнародний семінар з культурного туризму і творчих індустрій, який відбувся 6–7 жовтня 2003 р. у Пареніті.

Цей міжнародний семінар став унікальною можливістю для обговорення актуального на той момент сприйняття України у локальному, національному та міжнародному вимірах. Він також проаналізував наявну історичну і культурну спадщину країни та дослідив механізми максимального використання її потенціалу для поліпшення іміджу України у світі, що має повернути до неї більше туристів, інвесторів і ділових партнерів задля подальшого розвитку творчих індустрій.

У ХХІ ст. культуру визнають чинником, який сприяє соціально-економічному розвитку країни або регіону. Для цього потрібні такі заходи:

- «Інвентаризація» наявних історичних і культурних ресурсів.
- Інституційні реформи.
- Підтримка приватного сектора і громадських організацій в ефективному управлінні культурним сектором.

Крим, з його розмаїттям народів, співіснуванням різних культур міг би стати чудовим прикладом для інших українських регіонів.

На семінарі зустрілися учасники різних професій, однак їх об'єднала спільна мета — розробка проекту Концепції культурної політики України та інших елементів законодавства щодо регіонального розвитку. Особливу увагу приділяли Криму як новому етнокультурному туристичному центрові.

Семінар ініціювала Британська Рада. Його концепція спиралася на набутий Сполученим Королівством досвід розвитку

культурного туризму і творчих індустрій. Офіційним патроном заходу стала Рада Міністрів Автономної Республіки Крим. Координуючим партнером семінару був інформаційно-аналітичний центр «Демократія через культуру». До складу учасників входили представники Ради Європи, органів місцевого самоврядування, міжнародних організацій, культурних інституцій, а також знакові фігури у галузі культури і мистецтва.

Дводенні дискусії охоплювали такі теми:

Загальноукраїнський контекст

• Внесок різних українських регіонів до загального іміджу країни у світі.

- Роль державного сектора.
- Проект Концепції культурної політики України.
- Творчі індустрії та ринок послуг.
- Створення мапи українських культурних ресурсів.

Місцевий кримський контекст

- Крим у національному та міжнародному вимірах.
- Місцева ідентифікація і брендинг.
- Етнокультурний туризм у Криму (аналіз, моніторинг, створення спеціальної бази даних ресурсів).
- Розвиток мережі партнерства місцевого та міжнародного масштабів.

Міжнародний досвід

- Британський досвід.
- Проекти Ради Європи.
- Болгарський і російський досвід.

Матеріали семінару були опубліковані у випуску бюлетеня «Діалог» (листопад 2003 р.). Цей семінар заклав підвалини серії місцевих та загальнонаціональних навчальних заходів, метою яких стала ідентифікація та «інвентаризація» культурних ресурсів України з подальшою розробкою програм розвитку. Рекомендації учасників заходу було включено до проекту Концепції культурної політики України.

Водночас, можливо, найважливішим і найрезонансним проектом Британської Ради у галузі народної дипломатії стала співпраця з апаратом Верховної Ради України. Проект, який сягає корінням початку 2000-х років, виявився одним з найефективніших та найвідоміших. Здійснювався він у межах офіційного документа — Меморандуму про взаєморозуміння між Британською Радою і апаратом Верховної Ради України,

який, власне, і визначив напрямки співпраці обох інституцій. Зокрема, документ передбачав таке:

Стаття 1. Основні засади

1. Апарат Верховної Ради України та Британська Рада в Україні (далі — Сторони) мають намір співпрацювати і докласти спільних зусиль для вдосконалення законотворчого процесу, надання громадянам України доступу до інформації щодо роботи Верховної Ради України.

2. Апарат Верховної Ради України прагне отримати технічну допомогу з цього питання, а Британська Рада в Україні не заперечує надати її.

3. Сторони уклали цей Меморандум для організації заходів щодо здійснення зазначеної мети.

4. Меморандум не покладає на Сторони ніяких фінансових зобов'язань.

Стаття 2. Зміст діяльності

1. Британська Рада в Україні надаватиме Апарату Верховної Ради України за його письмовим запитом технічну допомогу у забезпеченні:

1) проведення виставок у Верховній Раді України, пов'язаних із сучасною Великою Британією;

2) підготовки інформації щодо:

а) різноманітних сторін життя у Великій Британії;

б) діяльності апарату Парламенту Великої Британії, технологій організації законопроектної роботи, зокрема питань кадрової політики та державної служби;

в) законотворчої діяльності Парламенту Великої Британії, зокрема стосовно адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

3) запровадження освітніх заходів для народних депутатів України та їх помічників-консультантів, працівників апарату Верховної Ради України, зокрема проведення семінарів, лекцій та круглих столів з обміну досвідом у веденні законопроектної роботи, кадрової політики та державної служби, публікація методичних матеріалів з цих питань, а також встановлення зв'язків з громадськістю;

4) надання допомоги народним депутатам України та їх поміщикам-консультантам, працівникам апарату Верховної Ради України у роботі із своїми веб-сторінками на веб-сайті Верховної Ради України у глобальній інформаційній мережі інтернет, роз-

робки у зв'язку з цим навчального плану та відповідних проекту нормативного документа і посібника з цих питань;

5) передання досвіду щодо створення на електронній сторінці Верховної Ради України у глобальній інформаційній мережі інтернет віртуальної екскурсії Верховною Радою України, спеціалізованих електронних інформаційних ресурсів, електронного врегулювання, а також мультимедійного подання зазначеної інформації в інтернет.

У результаті реалізації досягнутих домовленостей у Верховній Раді України відбулося три спеціальні тематичні виставки, присвячені сучасному Сполученому Королівству, було організовано професійний візит до Британії керівництва апарату Верховної Ради України, а також відкрито спеціальний Британський Ресурсно-інформаційний центр безпосередньо у приміщенні Верховної Ради.

Загалом британська народна дипломатія в Україні відзначається високою активністю. Вона застосовує різні комунікаційні канали, а форми її діяльності є надзвичайно розмаїтими. У цій статті доволі важко висвітлити абсолютно всі аспекти роботи британської народної дипломатії в Україні, і саме тому ми обрали лише найвідоміші, найрезонансніші і найефективніші, на нашу думку, проекти, зокрема ті, котрі відчутно зміцнюють стосунки стратегічного партнерства між двома країнами.

Сполучене Королівство як один із найповажніших представників інтересів України в Європі залишається одним із найважливіших стратегічних партнерів нашої держави. Вважаємо, не буде перебільшенням стверджувати, що стосунки між Україною та Сполученим Королівством стануть вирішальними не лише для майбутнього цих двох країн, а й для майбутнього всієї Європи, а також для євроатлантичної парадигми розвитку людської цивілізації.

¹ <http://www.fco.gov.uk/en/about-the-fco/what-we-do/funding-programmes/public-diplomacy>

² Active Diplomacy for a Changing World. The UK's International Priorities. — FCO, 2006. — P. 28.

³ <http://www.britishcouncil.org/en/ukraine-about-us-vision-purpose-values.htm>

⁴ <http://www.britishcouncil.org/ukraine-projects-parliament.htm>